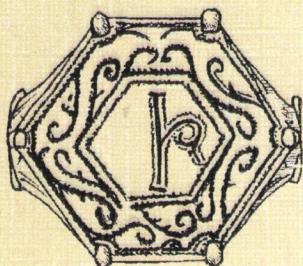

АРХЕОЛОГІЯ БУКОВИНИ: ЗДОБУТКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Тези доповідей наукового семінару

м. Чернівці, 15 грудня 2017 року

Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Науково-дослідний Центр Буковинознавства (Чернівці)

НАУКОВИЙ СЕМІНАР

**АРХЕОЛОГІЯ БУКОВИНИ:
ЗДОБУТКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

Тези доповідей

м. Чернівці, 15 грудня 2017 р.

Чернівці

Мехнограф

2017

ОРГКОМІТЕТ

Добржанський О. В., д.і.н., проф. (*голова*)
Скорейко Г. М., к.і.н., доц. (*заступник голови*)
Чучко М. К., д.і.н., проф.
Пивоваров С. В., д.і.н., проф.
Возний І. П., д.і.н., проф.
Рідуш Б. Т., д.г.н., проф.
Грига В. В.
Буйновська Є. В.
Боднарюк М. І.
Ільків М. В., к.і.н. (*секретар*)
Калініченко В. А., к.і.н.

Археологія Буковини: здобутки та перспективи: Тези доповідей наукового семінару (м. Чернівці, 15 грудня 2017 р.). – Чернівці: Технодрук, 2017. – 104 с.

Тези доповідей наукового семінару присвячені актуальним питанням археології Буковини. Розглядається проблематика кам'яної доби, епохи палеометалу, раннього заліза, середньовіччя та раннього нового часу, а також охорони об'єктів археологічної спадщини, історичних реконструкцій і музеєфікації старожитностей регіону. Результати досліджень пам'яток Чернівецької області представили науковці та краєзнавці з Чернівецької області, Києва, Львова, Івано-Франківська, Ужгорода, Тернополя, Кам'янця-Подільського (Україна), Сучави (Румунія), Кракова (Польща), Будапешта (Угорщина).

Мордовін М., Боднарюк М., Калініченко В., Прохненко І. Західноєвропейські товарні текстильні пломби XIV–XVII ст. на землях Північної Буковини.....	53
Моця О. Літописні гради Буковини: результати та перспективи досліджень.....	56
Нємічева Т. До питання інтерпретації виявлених залишків будівлі північного двору Хотинського замку.....	59
Петраускас О. Деякі підсумки археологічних досліджень виробничої факторії римського часу біля с. Комарів	61
Пивоваров С., Ільків М., Калініченко В. Церква Вознесіння Господнього в Лужанах за археологічними даними	63
Позняков Д. Хотинська нахіє у 1793 році: адміністративний аспект	64
Рідуш Б., Нечитайло П., Тимчук Д. Скельно-печерний комплекс біля с. Василівка	67
Ротар О. Колекція пластики трипільської культури у фондах Чернівецького обласного краєзнавчого музею	69
Рубанець М., Ільків М. Знахідки сокир доби палеометалу із с. Михайлівка на Буковині	71
Руснак О. Вивчення О. Кандибою трипільських старожитностей із Шипинців.....	73
Сандуляк В. Археологічні дослідження архітектурних об'єктів культурної спадщини та оборонних укріплень Хотинської фортеці	75
Сергєєва М. Антракологічні матеріали з поселення черняхівської культури поблизу с. Комарів (дослідження 2014 р.).....	76

культури. Звертає на себе увагу також їхнє нерівномірне розміщення у районі височини, більшою мірою в північно-західних, північних і південно-східних районах, і в меншій мірі – на півдні Хотинської височини. Опосередковано, цей факт може служити підтвердженням думки, висловленої Б.О.Тимощуком і С.В.Пивоваровим про етнічні межі спільності райковецької культури, пов'язані з територією тиверців в районі Подністров'я і Прикарпаття. Повертаючись до динаміки виникнення і розвитку поселень, зроблено такий висновок. З усієї кількості населених пунктів, картованих нами в регіоні Хотинської височини (130), у VIII ст. виникло 49 (37 %), IX – п'ять (4 %), X – 10 (8 %), XI – шість (5 %), XII – 60 (46 %) поселень і городищ від загальної кількості середньовічних пам'яток, зафіксованих археологічно у мікрорегіоні. З картографованих поселень XII-XIII ст. в мікрорегіоні Хотинської височини 13 % поселень продовжили своє існування в наступних століттях. Розглянутий нами ареал традиційного розселення у X ст. у подальші періоди увійшов до Теребовлянського князівства, тоді як ареали розселення у області Прикарпаття, Рогатинського та Придністровського Опілля утворили центральні та північні райони Галицького князівства.

*Максим Мордовін (Будапешт),
Микола Боднарюк (Опришени),
Віталій Калініченко (Чернівці),
Ігор Прохненко (Ужгород)*

ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКІ ТОВАРНІ ТЕКСТИЛЬНІ ПЛОМБИ XIV–XVII ст. НА ЗЕМЛЯХ ПІВНІЧНОЇ БУКОВИНИ

Наприкінці XX – на початку XXI ст. на території України відбулося суттєве вдосконалення технічного обладнання при здійсненні археологічних розкопок і помітно поживався процес дослідження пам'яток доби пізнього середньовіччя та раннього модерного часу. В результаті до музейних колекцій потрапила значна кількість нових стратиграфічно підтверджених матеріалів, в т.ч. сотні товарних свинцевих пломб, раніше відомих тільки за одиничними екземплярами.

Галузь сфрагістики, яка займається вивченням цієї категорії знахідок, у країнах Західної Європи почала розвиватися недавно, а в Україні вона взагалі робить лише свої перші кроки. Подібна ситуація зумовила наявність незначної кількості публікацій з вмістом конкретної інформації з даної проблематики. Тому коротко прослідкуємо історію появи і розвитку цього типу предметів в Європі.

Взагалі пломбування товарів почалося ще в часи Римської імперії, а потім ця традиція продовжилася і у Візантії. Вже в ті часи користувалися свинцевими печатками, на яких вказувалося місце виготовлення товару, його якість, а іноді і сам виробник. У Західній Європі ця традиція, скоріше за все, була перейнята саме з Візантії через італійських купців. Спочатку використовували віск у Фландрії та Англії. Воскові товарні пломби в Англії були в обігу до другої половини XIV ст. Перші свинцеві текстильні пломби з'явилися в Голландії і Фландрії у другій половині XIII ст. Найстаріша з відомих подібних знахідок походить з м. Лейден (Голландія). На початку XIV ст. в Аррасі та Іпрі щорічно вже ставили десятки тисяч подібних пломб. У XIV ст. на півночі Франції, у Фландрії, на заході Германії і навіть в Італії всі суконні центри прийняли спеціальні регуляції з перевірки якості і розмірів сукна, яке там виготовлялося. Кожний рулон тканини перевіряли обрані місцевими ремісниками майстри, і, якщо продукція відповідала місцевим нормам, ставили відповідну печатку.

У середині XIV ст. на одному рулоні могло бути вже до п'яти-шести печаток: власна печатка ткача, печатка перевірки розмірів, печатка перевірки якості тканини, печатка перевірки якості фарбування і головна печатка міста. Коли рулон згортався, пломби були з початкового краю, але їх трохи висували з центральної частини рулону, щоб до продажу останніх ліктів сукна знаки якості було видно і можна було довести походження товару. Значного розвитку ця індустрія і її регуляції досягли на початку XIV ст. Промисловий розвиток країн Європи у наступні періоди призвів до збільшення кількості випускаючих тканину центрів і, відповідно, став більш різноманітним і варіативним набір пломб, які доходили разом з сукном до доволі віддалених земель.

Картографування знахідок з території України свідчить про нерівномірність їх регіонального розповсюдження. Значне кількісне переважання фіксується на Волині та Галичині, що пов'язане із входженням або безпосередньою наближеністю їх окремих районів до польських земель, які були одними з найбільш потужних транзитних зон транспортування сукна в Європі.

На відміну від цих щільно «заселених» знахідками територій України, на землях Північної Буковини на даний час відомо всього п'ять екземплярів. Всі вони виявлені нещодавно і до того ж на окраїнних смугах регіону, більшість в долині р. Сірет, одна – в долині р. Дністер. Хоча ці пломби частково і закрили одну з білих плям на мапі їх розповсюдження, але поки не змінили загальну статистичну ситуацію. Кількість їх на даних територіях порівняно незначна. Подібний стан речей дозволяє говорити про малу чисельність в регіоні у пізньосередньовічній та ранньомодерній часи потужних торговельних центрів і, відповідно, слабку активність торговців. Хоча і не масові, але і ці знахідки суконних пломб важливі не тільки для хронологічного визначення певних горизонтів конкретних пам'яток, але вони найбільш точно ідентифікують існуючі торговельні шляхи, напрямки і характер товарообігу.

Перша товарна пломба, виявлена на території Північної Буковини, походить із городища в с. Зелена Липа (Михайлина, Однороженко, Пивоваров, 2013). Кріпилася вона до сукна з бельгійського Турне і датується кінцем XIV ст. Найближчі територіально знахідки подібних пломб походять з Галича, Чермного та Дорогочина. Екземпляр із Зеленої Липи гармонійно вкладається в лінію «дністровського» шляху до Східної Європи: з Кракова на Львів і з Балтійського моря річкою Бугом через Червенську землю до волинського Володимира, а також далі річкою Дністром до Галича, а звідти у Крим і далі.

Про функціонування в цей самий час транзитного через Північну Буковину подібного попередньому «сіретського» шляху свідчить знайдена пломба з бельгійського Мехелену. Вага – 16 г, діаметр – 25,15 мм, товщина – 4,28 мм. Датується кінцем XIV ст. Географія найближчих аналогій також подібна до пломб Турне: крім Волині, це Лондон в Англії, Гданськ в Польщі і с. Алшотолд в Угорщині.

Взагалі ж ці пломби супроводжували один з найбільш якісних видів сукна середньовічних Нідерландів.

Перманентне, але не дуже активне використання «сіретського» шляху продовжилось і в наступні сторіччя. На його лінії знайдена англійська плomba 1590-х років. Її вага – 10,6 г, діаметр – 38,15 мм. Вона представляє відому серію знахідок т.зв. гданського типу, з фрагментом надпису: [MON] DIEV EST MON [DROIT], тобто «Мій Бог – це моє право».

Скоріше за все, це англійське сукно перевозилося до Гданська і стриглося вже в місті. Ця практика була дуже розповсюдженою, тому що, з одного боку, майстри в німецьких містах були кращі, їх було більше й із-за цього вони були трохи дешевшими. А з іншого боку, якщо щось траплялося з сукном в дорозі, псувався тільки напівтовар, тобто втрати були значно менші. З Гданська сукно вже переправлялося на південь або схід сухою дорогою, тому і ризик був меншим.

«Сіретський» шлях використовували і в XVII ст. До цього часу відноситься знахідка голландської пломби. Її вага – 5,5 г, діаметр – 2,0×1,7 см.

На завершення відзначимо, що кількісно-якісні характеристики західноєвропейських товарних суконних пломб на території Північної Буковини на сьогоднішній день дозволяють говорити про відсутність на цих територіях великих торговельних центрів і широкого ринку збуту, але можна стверджувати про перманентне, хоча і порівняно не дуже активне функціонування двох основних шляхів: «сіретського» і «дністровського», які пов'язували землі Західної і Східної Європи.

Олександр Моця (Київ)

ЛІТОПИСНІ ГРАДИ БУКОВИНИ:

РЕЗУЛЬТАТИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДОСЛІДЖЕНЬ

Серед пріоритетних тем досліджень історичних процесів у середовищі східних слов'ян часів функціонування державних структур Київської, а потім і Галицько-Волинської Русі, залишається тема активної діяльності населення урбаністичних центрів – одного із «локомотивів» розвитку східних слов'ян у часи переходу

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

**АРХЕОЛОГІЯ БУКОВИНИ:
ЗДОБУТКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

Тези доповідей наукового семінару

м. Чернівці, 15 грудня 2017 р.

Комп'ютерна верстка – *В. А. Калініченко*

*На обкладинці: поштівки кінця ХІХ – початку ХХ ст. із зображенням руїн
Цецинського замку в Чернівцях і Хотинської фортеці, а також знахідки з
археологічних пам'яток Чернівецької області*

Підписано до друку 08.12.2017. Папір офсетний. Формат 60x84/16.

Ум. друк. арк. 6,04. Зам. № 26. Тираж 100 прим

Видавець та виготівник: ПВКФ «Технодрук»

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК №1841 від 10.06.2004 р.

58000, м. Чернівці, вул. І. Франка, 20, оф.18, тел. (0372) 55-05-85

